

Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія “Педагогічні науки”. – 2010. – № 23. – С. 250 – 253.

УДК 371.134   **Н.С. Сушик** – кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри соціальної педагогіки Волинського
національного університету імені Лесі Українки

**Сутність, зміст, структура комунікативної компетентності
майбутнього соціального педагога**

Роботу виконано на кафедрі соціальної педагогіки
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

У статті обґрунтовано сутність, зміст, структуру комунікативної компетентності майбутнього соціального педагога в системі професійної підготовки.

Ключові слова: компетентність, комунікативна компетентність, професійна компетентність.

Сушик Н.С. Сущность, содержание, структура коммуникативной компетентности будущего социального педагога.

В статье определяются сущность, содержание, структура коммуникативной компетентности будущего социального педагога в системе профессиональной подготовки.

Ключевые слова: компетентность, коммуникативная компетентность, профессиональная компетентность.

Sushyk N.S. Essence, maintenance, structure of communicative competence of future social teacher.

In the article essence, maintenance, structure of communicative competence of future social teacher, is reasonable in the system of professional preparation.

Key words: competence, communicative competence, professional competence.

Постановка наукової проблеми та її значення. Динаміка розвитку сучасного суспільства зумовлює інтенсивні пошуки освітніх технологій формування професійної компетентності майбутнього соціального педагога.

Комунікативна компетентність майбутнього соціального педагога є важливою складовою формування його професійної компетентності. У практичному аспекті вирішення цієї проблеми забезпечує підвищення рівня ефективності соціально-педагогічної діяльності.

Допомогти фахівцю оволодіти засобами ефективного впливу на особистість, як основою продуктивної взаємодії, складає пріоритетне завдання у підготовці майбутнього соціального педагога до професійної діяльності. Закономірним результатом професійної підготовки в сукупності мотиваційно-ціннісних, когнітивних та інших складових виступає комунікативна компетентність майбутнього соціального педагога.

Аналіз останніх досліджень проблеми. Розпочинаючи з 90-х років минулого століття наукова категорія “комунікативна компетентність” в системі педагогічної освіти стає предметом спеціального всебічного дослідження (Г.О. Балл, І.А. Зимняя, Н.В. Кузьміна, А.К. Маркова, С.Д. Максименко, М.М. Забродський, Л.М. Мітіна, С.О. Мусатов, Л.А. Петровська, Є.В. Руденський, Ю.М. Ємельянов та ін.). У наукових доробках презентуються моделі формування комунікативної компетентності як кінцевий результат професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. В наукових працях поняття “компетентність” трактується по-різному: і як синонім професіоналізму, і як одна із його складових. Так, Л.А. Петровська, вказує, що комунікативна компетентність передбачає розуміння мотивів, намірів, стратегій поведінки, фрустрації партнерів по спілкуванню, соціально-психологічних проблем взаємодії, оволодіння техніками спілкування. За результатами своїх досліджень комунікативної компетенції, авторка пропонує конкретні спеціальні форми тренінгів для формування цієї властивості особистості фахівця [4, с. 19]

Комунікативна компетентність особистості, на думку Є.В. Руденського, складається з наступних здатностей:

- 1) здійснювати соціально-психологічний прогноз комунікативної ситуації майбутньої взаємодії;
- 2) адаптуватися до соціально-психологічної атмосфери комунікативної ситуації;
- 3) здійснювати соціально-психологічне управління комунікативною взаємодією [5, с. 101].

Поняття “компетентність” є предметом досліджень І.А. Зимньої. Теоретичним підґрунтям для цього, на думку вченої, є сформульовані наукові положення, що людина є суб’єктом спілкування та пізнання (Б.Г. Ананьєв), що людина проявляється в системі ставлень до суспільства, інших людей, до себе, до праці (В.М. М’ясищев), що компетентність людини має вектор акмеологічного розвитку (Н.В. Кузьміна, А.А. Деркач), що професіоналізм охоплює у собі компетентності (А.К. Маркова).

На основі таких наукових підходів, І.А. Зимня виділяє три групи компетентностей:

- 1) компетентності, які стосуються самого себе як особистості, як суб’єкта життєдіяльності;
- 2) компетентності взаємодії людини з іншими людьми;
- 3) компетентності діяльності людини, які проявляються у всіх її типах і формах [2, с. 53].

Комунікативна компетентність, на думку Ю.М. Ємельянова, це моральна категорія, що регулює всю систему ставлення людини до природного і соціального світу, а також до самого себе як синтезу цих двох світів і вимагає від особистості усвідомлення власних потреб і ціннісних орієнтацій, перцептивних умінь, готовності сприймати нове у зовнішньому середовищі, своїх можливостей у розумінні норм і цінностей інших соціальних груп і культур, своїх почуттів і психічних станів у зв’язку з дією зовнішніх факторів та ін.

На думку О.М. Корець, необхідність формування комунікативної компетентності особистості обумовлена певною кількістю причин. По-перше, рівень сформованості комунікативної компетентності – це важливий параметр характеристики освітнього та культурного рівня людини. По-друге, постійні зміни соціально-педагогічних умов викликають необхідність створення динамічної системи мовленнєвої підготовки [2, с. 53].

У соціально-педагогічній діяльності спілкування відіграє провідну роль, оскільки є основним засобом, за допомогою якого і в процесі якого реалізуються професійні завдання. Таким чином ефективність спілкування передбачає знання всіх його компонентів, які забезпечують комунікативну компетентність майбутнього соціального педагога.

Відповідно до цього Н.Ю. Бутенко розглядає комунікативну компетентність як сукупність знань, умінь і навичок, що включають: функції спілкування й особливості комунікативного процесу; види спілкування й основні його характеристики; засоби спілкування (вербальні та невербальні); репрезентативні системи і ключі доступу до них; види слухання і техніки його використання; специфіку взаємодії з різними співрозмовниками; форми і методи ділової взаємодії; технології та прийоми впливу на людей; методи генерування ідей та інтеграції людей для конструктивної комунікації; самопрезентацію і стратегію успіху. Розвиток комунікативної компетентності, на думку вченої, є необхідною умовою ефективної професійної діяльності [1, с. 225].

Комунікативну компетентність майбутнього соціального педагога ми розглядаємо в зв'язку з пошуком ефективних засобів побудови взаємодії; знаннями та вміннями в системі міжособистісних стосунків, що пов'язані з взаємним обміном інформацією та пізнанням людьми один одного; управлінням власною поведінкою та поведінкою інших; організацією певного виду діяльності.

Комунікативну компетентність майбутнього соціального педагога ми розуміємо як сукупність сформованих на достатньому рівні професійних

знань, комунікативних й організаторських умінь, навичок самоконтролю поведінки та побудови ефективної взаємодії у професійній діяльності.

На нашу думку, зміст комунікативної компетентності соціального педагога передчає:

- компетентність у здійсненні перцептивного, комунікативного та інтерактивного аспектів професійного спілкування;
- компетентність у реалізації, насамперед, суб'єкт-суб'єктної взаємодії з партнерами спілкування;
- компетентність у розв'язанні як продуктивних, так і репродуктивних завдань спілкування;
- компетентність у реалізації як поведінкового, операційно-інструментального, так і особистісного рівнів спілкування.

Визначальною при цьому є компетентність саме у суб'єкт-суб'єктному спілкуванні, у вирішенні продуктивних завдань, в оволодінні особистісним рівнем спілкування з партнерами.

Структура комунікативної компетентності майбутнього соціального педагога включає:

1) когнітивний компонент (система знань про сутність, структуру, функції та особливості професійного спілкування; знання про стилі спілкування, зокрема, про особливості власного комунікативного стилю; творче мислення, внаслідок якого спілкування виступає як різновид соціальної творчості);

2) емоційний компонент (гуманістична установка на спілкування, інтерес до іншої людини, готовність вступати з нею в міжособистісні, діалогічні взаємини, інтерес до власного внутрішнього світу; розвинуті емпатія та рефлексія; високий рівень ідентифікації з виконуваними професійними та соціальними ролями; позитивна Я-концепція; адекватні вимогам професійної діяльності психоемоційні стани).

3) поведінковий компонент (загальні та специфічні комунікативні вміння, які дозволяють успішно встановлювати контакт із іншою людиною,

адекватно пізнавати її внутрішні стани, керувати ситуацією взаємодії з нею, застосовувати конструктивні стратегії поведінки у конфліктних ситуаціях; культура мовлення; експресивні уміння, які забезпечують адекватний висловлюванням міміко-пантомімічний супровід; перцептивно-рефлексивні уміння, які забезпечують можливість пізнання внутрішнього світу партнера спілкування та розуміння самого себе; домінуюче застосування організуючих впливів у взаємодії з людьми (порівняно з оцінюючими і, особливо, дисциплінуючими).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, комунікативна компетентність виступає як певний рівень сформованості особистості майбутнього соціального педагога, що передбачає його цілісну систему мотиваційно-спонукальних, особистісних якостей і функціонально-операційних проявів, які реалізують когнітивні, емоційні, поведінкові компоненти сфери особистості.

Відповідно процес професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів у комунікативному аспекті передбачає розвиток здатностей до гнучкої перебудови позиції та ролі в різних системах взаємодій, адекватних дій у виникаючих ситуаціях з позиції суб'єкта.

Література

1. Бутенко Н.Ю. Комунікативна майстерність викладача: навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2005. – 336 с.
2. Коць М.О. Комунікативна компетентність як складова професіоналізму майбутнього педагога / М.О. Коць // Практична психологія та соціальна робота. – 2007. – № 1. – С. 52-55.
3. Максименко С.Д., Заброцький М.М. Технологія спілкування (комунікативна компетентність вчителя: сутність і шляхи формування). – К.: Главник, 2005. – 112 с.
4. Петровская Л.А. Компетентность в общении. Социально-психологический тренинг. – М.: МГУ, 1989. – 216 с.

5. Руденский Е.В. Коммуникативная компетентность личности // Руденский Е.В. Социальная психология: Курс лекций. – М.: ИНФРА-М, 1998. – С. 100-109.